

Dr hab. Paweł Tański, prof. UMK
Katedra Historii Literatury Polskiej
i Tradycji Kulturowej
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń, dn. 14. 02. 2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

Karolina Karbownik: *Transgresyjność i kontrkulturowość muzyki metalowej w Polsce w warunkach komercjalizacji i komodyfikacji kultury*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem dra hab. Mirosława Pęczaka, prof. UW, SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny, Warszawa 2022, ss. 440.

Rozprawa doktorska pani mgr Karoliny Karbownik ma charakter interdyscyplinarny, mieści się w nurcie badań *metal studies* w obszarze badań kulturoznawczych. Doktorantka wybrała ważny problem refleksji, zgodny z koncepcją zbliżenia różnych dyscyplin humanistycznych, użytecznych w podjętych przez nią zagadnieniach.

Warto podkreślić, że stan badań na temat *popular music studies* jest dziś już bardzo zaawansowany, nie tylko poza Polską, bowiem i z opracowań powstałych w kraju nad Wisłą powstałby współcześnie obszerny księgozbiór. Dość powiedzieć, iż patrząc tylko na autorskie książki oraz tomy wieloautorskie napisane w języku polskim naliczymy ponad sto pozycji. Część z nich znajdziemy w dysertacji warszawskiej uczoney i chociaż pisze ona: „Duża ilość literatury przedmiotu oraz pozyskanego materiału wymusiła na mnie ograniczenie dostępnych źródeł. Z tego powodu zdecydowałam się na zawężenie ich klasycznych pozycji, które niewątpliwie mają związek i rzucają światło na znaczenie muzyki i kultury metalowej [...]” (s. 20) – to chciałoby się widzieć w bibliografii rozprawy chociaż ich trochę więcej, jako ślad nie tylko lektur doktorantki, ale jako świadectwo tego, że tematy z zakresu muzyki

popularnej są jednak podejmowane – i to, szczególnie w ostatnich latach (powiedzmy po roku 2003), niezwykle prężnie.

Rozumiem decyzję p. Karoliny Karbownik, by te opracowania zredukować w tekście głównym, ale czytelnik, zaglądając do bibliografii dysertacji, mógłby odnieść mylne wrażenie, że niewiele się dzieje w materii badań nad tą sferą kultury współczesnej. Tymczasem tylko w poszczególnych latach: 2013, 2016, 2020–2022 ukazało się po pięć książek napisanych po polsku z interesującej nas tu problematyki.

Nie chodzi wszakże o to, by drobiazgowo wymienić w bibliografii rozprawy tomy z zakresu *popular music studies* powstałe w murach naszych krajowych akademii, ale by poprzez takie zestawienie zaznaczyć dynamikę rodzimych badań muzykoznawczych. Poza tym jest chyba tak, że zwykła pasja i ciekawość pcha nas do zadania podstawowych pytań w rodzaju: kto przed nami pisał o kulturze muzyki popularnej i w jaki sposób?, jakie tematy podejmowano dotąd, a jakie jeszcze można by poruszyć?, jak zmieniają się gusta w odbiorze różnych sfer sztuki i style odbioru?, by odwołać się do znanej koncepcji Michała Głowińskiego, wreszcie – jak w tym uniwersum mieści się *metal studies*?

Tym bardziej, że w tytule tezy doktorskiej Karoliny Karbownik znajdziemy leksemy: 'komercjalizacja' oraz 'komodyfikacja' kultury, a zatem kategorie, odnoszące się do sfer szybko zmieniającej się rzeczywistości społeczno-polityczno-ekonomicznej, w której żyjemy. Przy okazji można by zastanowić się, czy tytuł rozprawy nie jest redundantny, ponieważ kultura – w mniejszym lub większym stopniu – nieustannie się komercjalizuje i komodyfikuje, jest to oczywiste, tym bardziej, że chodzi o muzykę metalową, a zatem nie niszową i awangardową, czy też – undergroundową, lecz dziś spokojnie umieszczoną w mainstreamie. Klasycy heavy metalu raczej nie narzekają na puste konta bankowe i portfele, także polscy artyści estrady metalowej nie przymierają głodem, dorabiając sobie na przykład jako kurierzy.

A zatem, jak mi się wydaje, wystarczyłoby takie oto brzmienie tytułu dysertacji: *Transgresyjność i kontrkulturowość muzyki metalowej w Polsce* albo *Muzyka metalowa w Polsce. Transgresja i kontrkultura*. Wydana równo dziesięć lat temu, w roku 2013, świetna książka Barbary Major przyciągała uwagę czytelników pomysłową sygnaturą: *Dionizos w*

glanach. Ekstacyzność muzyki metalowej – może więc podążać tą drogą i spróbować, przy przygotowywaniu dysertacji doktorskiej do druku w formie książki, na co to studium z pewnością zasługuje, podobnie skonstruować tytuł: znaleźć ciekawą metaforę, na przykład *Prometeusz w katanie / corpse paint*, a jako podtytuł umieścić informację *Transgresyjność i kontrkulturowość muzyki metalowej w Polsce?* Wydaje się, że Prometeusz jako bóg transgresji i kontry – buntu mógłby być dobrym patronem tej pracy. W ten sposób autorka dałaby zarówno aluzję do stanu badań, jak i mrugnęła okiem w kierunku swojej znakomitej poprzedniczki. Byłaby to również ciekawa, jak sądzę, gra intertekstualna.

W każdym razie te dwie kategorie – transgresyjność oraz kontrkulturowość – bardzo dobrze „pracują” w analitycznych zabiegach Karoliny Karbownik i przynoszą nader owocne efekty. Te pomysłowe narzędzia metodologiczne są dużym atutem studium.

Przedstawiona do recenzji rozprawa jest obszerna, liczy 440 stron. Tekst jest podzielony na odpowiednie części, w tym sześć rozdziałów głównych. Zawiera wszystkie oczekiwane komponenty tego typu pracy naukowej. Część pierwsza, o objętości 155 stronic, skonstruowana jest z pięciu rozdziałów, natomiast ostatni, szósty, mieści się w części drugiej, na 90. stronach (s. 156–246); całość dopełnia ośmiostronicowa bibliografia (s. 247–254) oraz aneks z transkrypcją wywiadów (s. 255–440). We fragmencie szóstym opisano wyniki badań ankietowych, przeprowadzonych wśród fanów polskiej muzyki metalowej.

W części wstępnej, zatytułowanej *Wprowadzenie*, Doktorantka umiejętnie przedstawia swoje cele i uzasadnia koncepcję dysertacji. Rozdział pierwszy poświęcony został historii badań nad muzyką i kulturą metalową oraz użytej metodologii części pierwszej rozprawy. W drugim rozdziale zaprezentowano historię gatunku, jego najważniejsze wyznaczniki estetyczne, symbolikę oraz scenę metalu w Polsce. Trzeci rozdział to analiza problematyki pracy w kontekście postmodernizmu. W czwartym rozdziale dokonano interpretacji kontrkultury metalu, natomiast w piątym – transgresji.

Taka koncepcja pracy wydaje się logicznie uzasadniona i nie budzi zastrzeżeń. Pewne wątpliwości pojawiają się natomiast w związku z proporcjami zagadnień poruszanych w poszczególnych rozdziałach. Zanim jednak omówię je dokładniej, chciałbym powiedzieć o tym, co stanowi w moim odczuciu podstawowy mankament tej skądinąd interesującej i

pożytecznej rozprawy. Otóż mam wrażenie, że pani Karolina Karbownik nie jest szczególnie wrażliwa na literackie aspekty analizowanych utworów (jest ich zresztą niewiele, bo 22, dziesięciu artystów). Mam tu na myśli nie tyle tradycyjnie pojmowane literackie chwyt, którym doktorantka poświęca nieco uwagi w rozdziale trzecim i piątym (na stronach 57–62, 66–67, 130–138), ile konsekwencje wynikające z faktu, że komentowane w pracy teksty są właśnie tekstami, że są realizacjami wyrazistych słowno-metalowych konwencji i że sposoby, w jakie wymogi tych konwencji zostały potraktowane przez autorów, mają zasadniczy wpływ na to, jak słuchacz będzie skłonny postrzegać wszystkie wyśpiewane (czy interpretowane głosowo za pomocą różnych sposobów wokalnych) narracje, nawet jeśli odbiorca ich do końca nie rozumie, czy wręcz są one nie-słyszalne / nie-czytelne, jak na przykład w growlu (np. s. 150–152). Nie zmienia to faktu, że czytelnik rozprawy chciałby przeczytać, jak egzegetka kultury metalowej dokonuje dokładniejszej wiwisekcji warstwy słownej utworów metalowych. Oczywiście, zdaję sobie sprawę z tego, że w opisywanym fenomenie kulturowym do tak zwanego przeciętnego odbiorcy, fana trafia przede wszystkim aspekt muzyczny, rzecz jasna – zespolenia brzmienia instrumentów z głosem wokalistek i wokalistów, ale – znów – powoduje mną ciekawość badawcza, która, jak wiadomo, jest, *nomen omen*, pierwszym krokiem do piekła. I nie jest to wyłącznie, jak by się mogło wydawać, ciekawość filologa, ale zwykła podejrzliwość oraz dociekliwość słuchacza i miłośnika muzyki, w tym – muzyki metalowej.

Może warto by było również wpisać, choćby pobieżnie, w namysł nad kulturą metalu w kraju nad Wisłą refleksje nad tego typu muzyką poza Polską, realizowaną przez wybrane zespoły w Europie i na świecie, oczywiście pani Karolina Karbownik przywołuje grupę Black Sabbath oraz „wielką czwórkę” trash metalu jako reprezentatywne przykłady zmian estetyki tej dziedziny sztuki, ale sądzę, że ciekawość badawcza mogłaby skierować naszą uwagę ku innym rejonom metalowego świata (świetny fragment pracy dotyczący muzyki metalowej w krajach muzułmańskich, czy skandynawskich znajdziemy na stronach 109–111 dysertacji). Myślę, że dobrze by było porównać – choćby ogólnie, w zarysach, szkicowo – specyfikę polskiego metalu z różnymi ważnymi tego typu formacjami na scenach światowych, po roku, na przykład, 2013 (rok wydania książki Barbary Major), choćby po to, by ukazać mnogość i

różnorodność propozycji tego rodzaju ofert kulturowych w różnych krajach oraz ich społeczny oddźwięk. Wiem, że nie jest to zadanie łatwe, raczej to perspektywa dalszych badań – a zatem miejsce na tego typu refleksje mogłoby się znaleźć we *Wnioskach końcowych*.

Podobny niedosyt recenzenta rodzi się podczas lektury tych fragmentów tezy doktorskiej, które traktują o wizualności (np. s. 67–82) – chciałoby się przeczytać więcej interpretacji teledysków, pani Karolina Karbownik skupia uwagę głównie na koncertach, okładkach płyt, fotografiach, natomiast zbyt mało pisze o wideoklipach, nie dowiadujemy się z pracy na przykład nic o tej stronie twórczości zespołu Batushka (por. s. 73–76, 78–79, 147–149). To wiąże się również z metodologią – zabrakło mi w rozprawie narzędzi narratologii transmedialnej, a przecież już Jakub Kosek w swojej świetnej książce *(Auto)biograficzne narracje transmedialne twórców rockowych* (Kraków 2019) otworzył drzwi do tego warsztatu kulturoznawcy. Warto by było także przywołać kontekst antropologii widowisk, tym bardziej, że uważam, iż niezwykle ciekawe są rozważania doktorantki o sztuce performansów koncertowych (np. s. 75–80, 112, 147–149, 152–155).

Sądzę, że warto by było, żeby warszawska uczona sięgnęła przy przygotowywaniu swojej dysertacji doktorskiej do druku w formie książki po jeszcze więcej prac z dwóch interesujących obszarów: *popular music studies* i medioznawstwa, a przede wszystkim – po opracowania, dotyczące różnych sposobów funkcjonowania nowych nowych mediów w przestrzeni kultury metalu, napisane w języku angielskim. Te interpretacyjne klucze z kręgu antropologii digitalnego metalu mogłyby przybliżyć nam niezwykłą historię kultury cyfrowej metalowej sztuki scenicznej.

Od strony formalnej rozprawa doktorska pani mgr Karoliny Karbownik jest poprawna. Została napisana przystępnym, komunikatywnym językiem polskim i z zastosowaniem przypisów dolnych ułatwiających identyfikację cytatów i źródeł oraz numerów stron do tekstów podstawowych wewnątrz dysertacji. Autorka nie ustrzegła się jednak niedoskonałości na poziomie językowym i formalnym, których przykładów tutaj nie podaję, by nie nadużywać cierpliwości Komisji Doktorskiej. Usterki stylistyczne, gramatyczne i formalne nie wpływają na wartość merytoryczną pracy, ale będą wymagały poprawienia,

Jeśli p. Karolina Karbownik będzie chciała publikować swoją rozprawę (do czego autorkę zachęcam). Zdecydowana większość tych niedociągnięć wydaje się wynikać nie z braku kompetencji, ile raczej z obszerności tekstu, a tym samym wyzwania odpowiedniej korekty. W przygotowaniu tezy doktorskiej do publikacji należy także zwrócić większą uwagę na poprawną interpunkcję.

Ważną zaletą rozprawy jest staranna kompozycja, precyzja wywodu, panowanie nad dyskursem tego rodzaju studiów. Można wiele dyskutować o doborze artystów i materiałów do interpretacji przez autorkę dysertacji, ale nie zmienia to, moim zdaniem, faktu, że kultura metalu pozostaje nadal jedną z najważniejszych scen muzycznych w Polsce.

Praca wskazuje na opanowanie przez mgr Karolinę Karbownik warsztatu kulturoznawczy, zarówno w szczegółach, widocznych w wielu partiach tezy doktorskiej, jak i całościowym, interdyscyplinarnym podejściu do badania opisywanego fenomenu kulturowego. Rozprawa warszawskiej adeptki wiedzy humanistycznej jest efektem szerokiego i nowoczesnego spojrzenia na zagadnienia kulturoznawcze. To z całą pewnością wartościowe osiągnięcie naukowe. Sądzę, że autorce udało się dowieść czterech podstawowych tez sformułowanych we *Wprowadzeniu* (na stronach: 11–12). Brzmiały one następująco:

1. Ważnym kontekstem *metal studies* na świecie są różnice lokalne i narodowe.
2. Badania nad muzyką metalową w Polsce są tematem rzadko podejmowanym, dzięki czemu praca [p. Karoliny Karbownik] będzie stanowić ważny głos w środowisku międzynarodowym.
3. W polskiej muzyce metalowej widoczna jest kontrkulturowość, zwłaszcza dotycząca konfliktów kulturowych i społecznych z konserwatywnymi środowiskami katolickimi.
4. Polska muzyka metalowa, zwłaszcza jej takie odmiany, jak death metal i black metal, odgrywają dużą rolę na światowych scenach pod względem twórczym, wizerunkowym i wyznaczającym trendy.

Biorąc pod uwagę wszystkie walory rozprawy doktorskiej pani mgr Karoliny Karbownik, pod tytułem *Transgresyjność i kontrkulturowość muzyki metalowej w Polsce w*

warunkach komercjalizacji i komodyfikacji kultury, napisanej pod kierunkiem dra hab. Mirosława Pęczaka, prof. UW, SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny, nie mam wątpliwości, że spełnia ona wymogi Art. 187 Ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Wnioskuję zatem o dopuszczenie doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Jednocześnie składam formalny wniosek o wyróżnienie omawianej dysertacji doktorskiej, mając nadzieję, że w niedługim czasie ukaże się ona także drukiem.

Paweł Tawski

Dr hab. Paweł Tański, prof. UMK
Katedra Historii Literatury Polskiej
i Tradycji Kulturowej
Instytut Literaturoznawstwa
Wydział Humanistyczny
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Toruń, dn. 14. 02. 2023 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej

Karolina Karbownik: *Transgresyjność i kontrkulturowość muzyki metalowej w Polsce w warunkach komercjalizacji i komodyfikacji kultury*. Praca doktorska napisana pod kierunkiem dra hab. Mirosława Pęczaka, prof. UW, SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny, Warszawa 2022, ss. 440.

Rozprawa doktorska pani mgr Karoliny Karbownik ma charakter interdyscyplinarny, mieści się w nurcie badań *metal studies* w obszarze badań kulturoznawczych. Doktorantka wybrała ważny problem refleksji, zgodny z koncepcją zbliżenia różnych dyscyplin humanistycznych, użytecznych w podjętych przez nią zagadnieniach.

Warto podkreślić, że stan badań na temat *popular music studies* jest dziś już bardzo zaawansowany, nie tylko poza Polską, bowiem i z opracowań powstałych w kraju nad Wisłą powstałby współcześnie obszerny księgozbiór. Dość powiedzieć, iż patrząc tylko na autorskie książki oraz tomy wieloautorskie napisane w języku polskim naliczymy ponad sto pozycji. Część z nich znaleźliśmy w dysertacji warszawskiej uczoney i chociaż pisze ona: „Duża ilość literatury przedmiotu oraz pozyskanego materiału wymusiła na mnie ograniczenie dostępnych źródeł. Z tego powodu zdecydowałam się na zawężenie ich klasycznych pozycji, które niewątpliwie mają związek i rzucają światło na znaczenie muzyki i kultury metalowej [...]” (s. 20) – to chciałoby się widzieć w bibliografii rozprawy chociaż ich trochę więcej, jako ślad nie tylko lektur doktorantki, ale jako świadectwo tego, że tematy z zakresu muzyki

popularnej są jednak podejmowane – i to, szczególnie w ostatnich latach (powiedzmy po roku 2003), niezwykle prężnie.

Rozumiem decyzję p. Karoliny Karbownik, by te opracowania zredukować w tekście głównym, ale czytelnik, zaglądając do bibliografii dysertacji, mógłby odnieść mylne wrażenie, że niewiele się dzieje w materii badań nad tą sferą kultury współczesnej. Tymczasem tylko w poszczególnych latach: 2013, 2016, 2020–2022 ukazało się po pięć książek napisanych po polsku z interesującą nas tu problematyki.

Nie chodzi wszakże o to, by drobiazgowo wymienić w bibliografii rozprawy tomy z zakresu *popular music studies* powstałe w murach naszych krajowych akademii, ale by poprzez takie zestawienie zaznaczyć dynamikę rodzimych badań muzykoznawczych. Poza tym jest chyba tak, że zwykła pasja i ciekawość pcha nas do zadania podstawowych pytań w rodzaju: kto przed nami pisał o kulturze muzyki popularnej i w jaki sposób?, jakie tematy podejmowano dotąd, a jakie jeszcze można by poruszyć?, jak zmieniają się gusta w odbiorze różnych sfer sztuki i style odbioru?, by odwołać się do znanej koncepcji Michała Głowińskiego, wreszcie – jak w tym uniwersum mieści się *metal studies*?

Tym bardziej, że w tytule tezy doktorskiej Karoliny Karbownik znaleźliśmy leksemy: 'komercjalizacja' oraz 'komodyfikacja' kultury, a zatem kategorie, odnoszące się do sfer szybko zmieniającej się rzeczywistości społeczno-polityczno-ekonomicznej, w której żyjemy. Przy okazji można by zastanowić się, czy tytuł rozprawy nie jest redundantny, ponieważ kultura – w mniejszym lub większym stopniu – nieustannie się komercjalizuje i komodyfikuje, jest to oczywiste, tym bardziej, że chodzi o muzykę metalową, a zatem nie niszową i awangardową, czy też – undergroundową, lecz dziś spokojnie umieszczoną w mainstreamie. Klasycy heavy metalu raczej nie narzekają na puste konta bankowe i portfele, także polscy artyści estrady metalowej nie przymierają głodem, dorabiając sobie na przykład jako kurierzy.

A zatem, jak mi się wydaje, wystarczyłoby takie oto brzmienie tytułu dysertacji: *Transgresyjność i kontrkulturowość muzyki metalowej w Polsce* albo *Muzyka metalowa w Polsce. Transgresja i kontrkultura*. Wydana równo dziesięć lat temu, w roku 2013, świetna książka Barbary Major przyciągała uwagę czytelników pomysłową sygnaturą: *Dionizos w*

glanach. Ekstazytność muzyki metalowej – może więc podążyc tą drogą i spróbować, przy przygotowywaniu dysertacji doktorskiej do druku w formie książki, na co to studium z pewnością zasługuje, podobnie skonstruować tytuł: znaleźć ciekawą metaforę, na przykład *Prometeusz w katanie / corpse paint*, a jako podtytuł umieścić informację *Transgresyjność i kontrkulturowość muzyki metalowej w Polsce*? Wydaje się, że Prometeusz jako bóg transgresji i kontry – buntu mógłby być dobrym patronem tej pracy. W ten sposób autorka dałaby zarówno aluzję do stanu badań, jak i mrugnęła okiem w kierunku swojej znakomitej poprzedniczki. Byłaby to również ciekawa, jak sądzę, gra intertekstualna.

W każdym razie te dwie kategorie – transgresyjność oraz kontrkulturowość – bardzo dobrze „pracują” w analitycznych zabiegach Karoliny Karbownik i przynoszą nader owocne efekty. Te pomysłowe narzędzia metodologiczne są dużym atutem studium.

Przedstawiona do recenzji rozprawa jest obszerna, liczy 440 stron. Tekst jest podzielony na odpowiednie części, w tym sześć rozdziałów głównych. Zawiera wszystkie oczekiwane komponenty tego typu pracy naukowej. Część pierwsza, o objętości 155 stronic, skonstruowana jest z pięciu rozdziałów, natomiast ostatni, szósty, mieści się w części drugiej, na 90. stronach (s. 156–246); całość dopełnia ośmiostronicowa bibliografia (s. 247–254) oraz aneks z transkrypcją wywiadów (s. 255–440). We fragmencie szóstym opisano wyniki badań ankietowych, przeprowadzonych wśród fanów polskiej muzyki metalowej.

W części wstępnej, zatytułowanej *Wprowadzenie*, Doktorantka umiejętnie przedstawia swoje cele i uzasadnia koncepcję dysertacji. Rozdział pierwszy poświęcony został historii badań nad muzyką i kulturą metalową oraz użytej metodologii części pierwszej rozprawy. W drugim rozdziale zaprezentowano historię gatunku, jego najważniejsze wyznaczniki estetyczne, symbolikę oraz scenę metalu w Polsce. Trzeci rozdział to analiza problematyki pracy w kontekście postmodernizmu. W czwartym rozdziale dokonano interpretacji kontrkultury metalu, natomiast w piątym – transgresji.

Taka koncepcja pracy wydaje się logicznie uzasadniona i nie budzi zastrzeżeń. Pewne wątpliwości pojawiają się natomiast w związku z proporcjami zagadnień poruszanych w poszczególnych rozdziałach. Zanim jednak omówię je dokładniej, chciałbym powiedzieć o tym, co stanowi w moim odczuciu podstawowy mankament tej skądinąd interesującej i

pożytecznej rozprawy. Otóż mam wrażenie, że pani Karolina Karbownik nie jest szczególnie wrażliwa na literackie aspekty analizowanych utworów (jest ich zresztą niewiele, bo 22, dziesięciu artystów). Mam tu na myśli nie tyle tradycyjnie pojmowane literackie chwyt, którym doktorantka poświęca nieco uwagi w rozdziale trzecim i piątym (na stronach 57–62, 66–67, 130–138), ile konsekwencje wynikające z faktu, że komentowane w pracy teksty są właśnie tekstami, że są realizacjami wyrazistych słowno-metalowych konwencji i że sposoby, w jakie wymogi tych konwencji zostały potraktowane przez autorów, mają zasadniczy wpływ na to, jak słuchacz będzie skłonny postrzegać wszystkie wyśpiewane (czy Interpretowane głosowo za pomocą różnych sposobów wokalnych) narracje, nawet jeśli odbiorca ich do końca nie rozumie, czy wręcz są one nie-słyszalne / nie-czytelne, jak na przykład w growlu (np. s. 150–152). Nie zmienia to faktu, że czytelnik rozprawy chciałby przeczytać, jak egzegetka kultury metalowej dokonuje dokładniejszej wiwisekcji warstwy słownej utworów metalowych. Oczywiście, zdaję sobie sprawę z tego, że w opisywanym fenomenie kulturowym do tak zwanego przeciętnego odbiorcy, fana trafia przede wszystkim aspekt muzyczny, rzecz jasna – zespolenia brzmienia instrumentów z głosem wokalistek i wokalistów, ale – znów – powoduje mną ciekawość badawcza, która, jak wiadomo, jest, *nomen omen*, pierwszym krokiem do piekła. I nie jest to wyłącznie, jak by się mogło wydawać, ciekawość filologa, ale zwykła podejrzliwość oraz dociekliwość słuchacza i miłośnika muzyki, w tym – muzyki metalowej.

Może warto by było również wpisać, choćby pobieżnie, w namysł nad kulturą metalu w kraju nad Wisłą refleksje nad tego typu muzyką poza Polską, realizowaną przez wybrane zespoły w Europie i na świecie, oczywiście pani Karolina Karbownik przywołuje grupę Black Sabbath oraz „wielką czwórkę” trash metalu jako reprezentatywne przykłady zmian estetyki tej dziedziny sztuki, ale sądzę, że ciekawość badawcza mogłaby skierować naszą uwagę ku innym rejonom metalowego świata (świetny fragment pracy dotyczący muzyki metalowej w krajach muzułmańskich, czy skandynawskich znajdziemy na stronach 109–111 dysertacji). Myślę, że dobrze by było porównać – choćby ogólnie, w zarysach, szkicowo – specyfikę polskiego metalu z różnymi ważnymi tego typu formacjami na scenach światowych, po roku, na przykład, 2013 (rok wydania książki Barbary Major), choćby po to, by ukazać mnogość i

różnorodność propozycji tego rodzaju ofert kulturowych w różnych krajach oraz ich społeczny oddźwięk. Wiem, że nie jest to zadanie łatwe, raczej to perspektywa dalszych badań – a zatem miejsce na tego typu refleksje mogłoby się znaleźć we *Wnioskach końcowych*.

Podobny niedosyt recenzenta rodzi się podczas lektury tych fragmentów tezy doktorskiej, które traktują o wizualności (np. s. 67–82) – chciałoby się przeczytać więcej interpretacji teledysków, pani Karolina Karbownik skupia uwagę głównie na koncertach, okładkach płyt, fotografiach, natomiast zbyt mało pisze o wideoklipach, nie dowiadujemy się z pracy na przykład nic o tej stronie twórczości zespołu Batushka (por. s. 73–76, 78–79, 147–149). To wiąże się również z metodologią – zabrakło mi w rozprawie narzędzi narratologii transmedialnej, a przecież już Jakub Kosek w swojej świetnej książce *(Auto)biograficzne narracje transmedialne twórców rockowych* (Kraków 2019) otworzył drzwi do tego warsztatu kulturoznawcy. Warto by było także przywołać kontekst antropologii widowisk, tym bardziej, że uważam, iż niezwykle ciekawe są rozważania doktorantki o sztuce performansów koncertowych (np. s. 75–80, 112, 147–149, 152–155).

Sądzę, że warto by było, żeby warszawska uczona sięgnęła przy przygotowywaniu swojej dysertacji doktorskiej do druku w formie książki po jeszcze więcej prac z dwóch interesujących obszarów: *popular music studies* i medioznawstwa, a przede wszystkim – po opracowania, dotyczące różnych sposobów funkcjonowania nowych nowych mediów w przestrzeni kultury metalu, napisane w języku angielskim. Te interpretacyjne klucze z kręgu antropologii digitalnego metalu mogłyby przybliżyć nam niezwykłą historię kultury cyfrowej metalowej sztuki scenicznej.

Od strony formalnej rozprawa doktorska pani mgr Karoliny Karbownik jest poprawna. Została napisana przystępnym, komunikatywnym językiem polskim i z zastosowaniem przypisów dolnych ułatwiających identyfikację cytatów i źródeł oraz numerów stron do tekstów podstawowych wewnątrz dysertacji. Autorka nie ustrzegła się jednak niedoskonałości na poziomie językowym i formalnym, których przykładów tutaj nie podaję, by nie nadużywać cierpliwości Komisji Doktorskiej. Usterki stylistyczne, gramatyczne i formalne nie wpływają na wartość merytoryczną pracy, ale będą wymagały poprawienia,

11
5

jeśli p. Karolina Karbownik będzie chciała publikować swoją rozprawę (do czego autorkę zachęcam). Zdecydowana większość tych niedociągnięć wydaje się wynikać nie z braku kompetencji, ile raczej z obszerności tekstu, a tym samym wyzwania odpowiedniej korekty. W przygotowaniu tezy doktorskiej do publikacji należy także zwrócić większą uwagę na poprawną interpunkcję.

Ważną zaletą rozprawy jest staranna kompozycja, precyzja wywodu, panowanie nad dyskursem tego rodzaju studiów. Można wiele dyskutować o doborze artystów i materiałów do interpretacji przez autorkę dysertacji, ale nie zmienia to, moim zdaniem, faktu, że kultura metalu pozostaje nadal jedną z najważniejszych scen muzycznych w Polsce.

Praca wskazuje na opanowanie przez mgr Karolinę Karbownik warsztatu kulturoznawczyni, zarówno w szczegółach, widocznych w wielu partiach tezy doktorskiej, jak i całościowym, interdyscyplinarnym podejściu do badania opisywanego fenomenu kulturowego. Rozprawa warszawskiej adeptki wiedzy humanistycznej jest efektem szerokiego i nowoczesnego spojrzenia na zagadnienia kulturoznawcze. To z całą pewnością wartościowe osiągnięcie naukowe. Sądzę, że autorce udało się dowieść czterech podstawowych tez sformułowanych we *Wprowadzeniu* (na stronach: 11–12). Brzmiały one następująco:

1. Ważnym kontekstem *metal studies* na świecie są różnice lokalne i narodowe.
2. Badania nad muzyką metalową w Polsce są tematem rzadko podejmowanym, dzięki czemu praca [p. Karoliny Karbownik] będzie stanowić ważny głos w środowisku międzynarodowym.
3. W polskiej muzyce metalowej widoczna jest kontrkulturowość, zwłaszcza dotycząca konfliktów kulturowych i społecznych z konserwatywnymi środowiskami katolickimi.
4. Polska muzyka metalowa, zwłaszcza jej takie odmiany, jak death metal i black metal, odgrywają dużą rolę na światowych scenach pod względem twórczym, wizerunkowym i wyznaczającym trendy.

Biorąc pod uwagę wszystkie walory rozprawy doktorskiej pani mgr Karoliny Karbownik, pod tytułem *Transgresyjność i kontrkulturowość muzyki metalowej w Polsce w*

warunkach komercjalizacji i komodyfikacji kultury, napisanej pod kierunkiem dra hab. Mirosława Pęczaka, prof. UW, SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny, nie mam wątpliwości, że spełnia ona wymogi Art. 187 Ustawy z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Wnoszę zatem o dopuszczenie doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Jednocześnie składam formalny wniosek o wyróżnienie omawianej dysertacji doktorskiej, mając nadzieję, że w niedługim czasie ukaże się ona także drukiem.

Rafał Tańszel